

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Commentarii Exegetici In Apocalypsim Ioannis Apostoli

Viegas, Brás

Parisiis, 1615

Commentarivm Tertivm Exegeticvm. De Angelo Laodiceæ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39261

Quartò, Per malogranata iidem etiam sancti exprimentur, quorum quisque veluti plurima vno cortice grana complectens, multa cogitationum, & virtutum insignia firma fidei & operum curat vallare custodia, vel certè mirabilis retiaculorum connexio manifestam fidelium concordiam demonstrat, malorum verò granatorum positio internas animi virtutes, quæ ab alijs videri non possunt.

Firma virtutum custodia in sanctis.

Quintò, Non vacat mysterio, quod capitella in florem lilij desinebant. Quid enim per lilium nisi æterna felicitas, & immortalitatis floribus redolens amœnitas designatur, in quam Sancti omnes tandem desinunt, eandemque cum alijs prædicant, quasi in summo ostentant, & promerendâ proponunt. Denique aptè vocabulo simili ambæ columnæ censebantur, cum vna *Iachin*, id est firmitas: Altera *Booz*, id est, robor diceretur, vt duplicem debent esse firmitatem in sanctis, fidei nimirum, & operum monstraretur. Legesi placet vberiore harum columnarum allegoriam apud Bedam, tomo 8. lib. de templo Salomonis cap. 18.

Felicitas æterna per columnarum lilia designata.

COMMENTARIUM TERTIUM EXEGETICUM.

DE ANGELO LAODICÆ.

Cur Christus optauerit hunc Episcopum frigidum esse, quàm tepidum.

Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus, vti nam frigidus esses, aut calidus, sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo.

SECTIO PRIMÆ.

HIS literis quæ postremæ sunt earum septem, quæ ad septem Asiæ minoris Episcopos mittuntur, Laodicæ Angelus reprehenditur, quod tepidus esset, id quod vsque adeo Christus detestatur, vt subiungat: *Vtinam frigidus esses, aut calidus, sed quia tepidus es, & nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo.* Quod non caret difficultate,

I. Tepiditatem in spiritualibus quàm detestatur.

cum enim tepidum minus distet à calido, quàm frigidum, mirum est quomodo Christus expetierit, vt hic Episcopus frigidus potius esset, quàm tepidus.

II.

Quod vt melius explicari possit, sciendum est pro eo quod nos habemus calidus, haberi Græcè *Ζεῦς*, id est, feruens: vnde plerique occasione accepertunt existimandi, tepidum appellari hunc Episcopum, non quod crimen aliquod lethale amisisset, sed quod charitatis feruore aliquantulum remisisset. Sic enim existimauerunt Diuus Augustinus, seu potius Ticonius, Rupertus, Primasius, Ansbertus, Gagnæus in hunc locum Ioannis, Cassianus collat. 4. cap. 11. & Diuus Gregorius 3. part. Pastoralis curæ, admonitione 35. Qui aduertit duplicem esse tepidum. Vnum qui à frigore pergit in calorem: alterum, qui à calore ad frigus regreditur. Atque hoc loco posteriorem accipiendum esse cumque ex eo vocari deteriorem frigidus, *Quoniam*, vt ait, *frigus ante teporem sub specie est, tepor autem post frigus in desperationem*, id est, qui adhuc in peccatis est, conuer-

D. August. Ticon. Rupertus. Primasius. Ansbertus. Gagnæus. Cassianus. D. Gregor. Duplex tepidus in spiritualibus, & vter eorum deterior ex Gregor.

sionis fiduciam non amittit: qui verò post conuersionem tepuit, simul spem, quæ est de peccato se subtrahit. Itaque D. Gregorius rem ad periculum refert, quod maius in tepido, quam in frigido agnoscit. D. August. seu Ticonius, & Primasius suspicantur notari tepiditatem quorundam fidelium opibus affluentium, quin in eleemosynis erogandis, charitatibusque operibus exercendis sese per ositantiam gerebant, in quo hominum genere maximum volunt esse salutis periculum.

Duntaxat periculum in erogant eleemosynas.

III.

Hierem. 48. De charitate seruore remittere, quantum periculum. Heb. 2. 1.

Ex hac sua expositione colligunt hi Doctores, quantum periculum sit in eo, qui charitatis feruorem remittit, iuxta illud Hierem. 42. *Maledictus qui facit opus fraudulentum.* Ratio verò periculi ea est, quia hominis natura post originalis peccati labem, ubi per negligentiam torpet, faciliè ad frigus peccati relabitur: quem admodum eleganti similitudine docet D. Paulus ad Hebr. cum ait: *Abundantius oportet obseruare nos ea quæ auarimus, ne forte perfluamus:* quibus verbis comparauit Apostolus hominem vasi fictili, desumptique in xaphoram à vasis rimas habentibus, quæ sic effluunt, vt tandem perfluant, & nihil omnino liquoris retineant, seu vt alij volunt, ab aqua fluminum præterfluente. Significat igitur Apostolus incumbendum maximè esse in virtutum studium: quoniam si semel rimam aliquam habere cœperimus, toti quædam citissimè perfluemus, vniuersæque virtutes, tanquam aqua ex fracto vase dilabentur. In eandem sententiam D. Bernardus epistol. 91. ad Abbates Successione congregatos expendit in illa scala Iacob, Gen. 28. Omnes Angelos, vel ascendere, vel descendere, nullumque vel stantem, vel sedentem reperiri: quia nimirum in perfectionis scala: *si attentes*, inquit,

Bernard.

Gen. 28. 3. In perfectionis scala, ruet qui attemptat stare.

stare, ruit necesse est, & minime bonus est qui melior esse non vult: nam ubi incipit nolle fieri melior, ibi desinit esse bonus.

IIII.

D. Hieronymus Philip. 3. 13. Luc. 17. 32. Ambrosius. Rupertus. Vxor Loth in suis statuas quorsum versa. Psalm. 6. D. Thom. Psalmista loquitur varie, & pulchre elucidatur.

Ad quam etiam scalam videtur alluisse D. Hieronymus in epistola ad Demetriadem, de Virginitate, si eius est, cum ait: *Vbi caperimus stare, descendimus, non strumque non progredi iam reuertis est.* Et idcirco docet Apostolum oblitum priora, ad vltiora se extendisse, ad Philippenses 3. Quod idem periculum nobis ante oculos proposuit Christus Dominus, cum dixit Luca 17. *Memento vxoris Loth,* quæ vt interpretatur Ambrosius in commentarijs eiusdem loci, *Quia respexit retro perdidit naturam suam munus, retro enim satanas, retro Sodoma.* Quem etiam locum tractans Rupertus lib. 6. in Genes. cap. 12. sic scribit. *Postquam Christus dixit, Qui est in agro, non redeat retro, continuo subiunxit, Memento vxoris Loth, vt nos scilicet tanquam sale condiret, ne negligentes essemus, nec enim in qualemcumque statuas, sed in statuam salis versa est, vt exemplum fieret, & condimentum, unde alij salirentur, id est,*

Laodicensem Episcopum lethali crimine implicatum fuisse probatum est. Rich. Vill. Oecumenius. Beda. Arethas. Ioachimus. D. Thom.

ius meminisse proficeret ad sapientiam: petra enim salis languentibus animalibus paletum sapidum reddit, & edendi aviditas reparatur. Hactenus Rupertus. Quisque igitur priora cum Paulo obliuiscens, & ad vltiora se extendens, dicat cum Regio vate, Psalm. 76. *Nunc capi:* nimirum vt interpretatur D. Thomas in caput sextum epistolæ ad Hebræos, quoad existimationem, vt nimirum existimet se adhuc non cepisse, quamuis alij censeant esse aposiopelism, siue reticentiam, vt sit sensus *Nunc capi,* scilicet respirare: *hæc mutatio dextera excelsi,* id est, sic suam ille iram in misericordiam commutat: aut aliter, *Nunc capi,* intelligere, quod hæc sit mutatio dextera excelsi, id est, mea mala à Deo proficisci. Vnde Theodoretus, *Mutatio dextera excelsi, vt potè quæ solet bona subministrare.*

Verùm longè probabilius est, hunc Episcopum à charitate excidisse, suisque lethali crimine implicatū, quæ sententia est Richardi de S. Victore, Oecumenij, Bedæ, Arethæ, Ioachimi, Pannonij hunc in locum, D. Thomæ quæstione 3. de malo

malo, articulo 13. ad primum D. Greg. lib. 34. Moralium cap. 2. D. Ambrosij serm. 2. in Psalm. 118. Origenis homil. 1. in Psalm. 38. & ferè omnium recentiorum, videturque perspicuum ex ipso contextu in quo appellatur, *Miser, miserabilis, pauper, cæcus, & nudus*, quæ nullo modo in hominem iustum conueniunt, Quemadmodum vel ipse D. Gregorius loco paulò ante citato exponit his verbis, *Diuitem se asserit, qui per arrogantiam extollitur sed pauper, cæcus, & nudus arguitur. Pauper, quia virtutum diuitias non habet, cæcus, quia nec paupertatem, quam patitur, videt; Nudus, quia primam stolam amisit, sed peius est quia nec se perdidisse cognoscit.* Deinde cum suadetur emere aurum ignitum, id est charitatem, vt postea explicabimus, eo ipso significatur, illa caruisse.

Hoc ita constituto triplex ad propositam difficultatem responsio est, Prima VI. est D. Thomæ quæstione illa tertia de Malo. D. Ambrosij sermone in Psalm. 118. Richardi de sancto Victore, Bedæ, Arethæ, per *frigidum* intelligentium, infidelium, qui aliquam habent, propter ignorantiam, in qua versatur, peccatorum excusationem: per *tepidum* vero fidelem, qui deterius frigido existimatur, quia eodem peccati genere grauius peccat, quàm infidelis, propter notitiam veritatis, & ampliora à Deo accepta beneficia, iuxta illud ad Hebræos 10. *Quantò putatis detiora mereri supplicia, qui solum Dei conculcaueris: & sanguinem testamenti pollutum dixeris, & spiritus gratia contumeliam feceris.* Et 2. Petri 2. *Melius erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum conuerti;* quam eandem ob causam dicitur Threnorum 4. *Maiores effectus sunt iniquitas filia populi mei peccato Sodomorum, quæ subuersa est in momento.* Quamuis Rabbi Salomon, & alij, iniquitatem hic accipiant pro iniquitatis pœna, & supplicio, quod maius dicitur Hebræis illatum, quia diu passi sunt obditionem, & captiuitatem, cum tamen Sodoma in momento, id est, breuissimo tempore fuerit euerfa, quod felicitatis loco olim habitum iam ante probauimus ex Iob 21. vbi in impiorum felicitatibus illa numeratur; *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt:* id est non longa aegritudine tabescunt, sed citò moriuntur. Verum de peccatis est sermo Ezechielis 16. cum dicitur, *Iustificata est Sodoma soror tua ex te,* id est, comparatione tui Sodomorum peccata nulla censentur.

Secunda, quæ consentanea est D. Gregorio lib. 34. Moralium capite 2. est huiusmodi, vt calidus sitis, qui charitatem habet: frigidus qui cum in lethali sit crimine, suam tamen culpam agnoscit, tepidus autem, qui cum gratia careat, per hypocrisis se probum simulat, & de exterioribus operibus, quibus tantum vacat, ita gloriatur, vt ea sibi putet ad salutem sufficere, in cæque veram sanctitatem collocatam existimet, qui licet profligati sint ac perditij, suam tamen agnoscunt periculum, etiam si vi interim libidini seruiant, conuersionem suam in aliud tempus reiciunt. Tertia est Ioa chimi. *Calidus, inquit, est, qui gaudet in Domino per misericordiam eius, frigidus, qui tristatur in se pro peccatis suis. Tepidus autem, qui nec tristatur per penitentiam, nec letus est ad obsequium Dei: quare tanquam is, qui non est apertus saluti, tollitur de memoria Domini, quod est deleri de libro vite, & si aliquando intus fuit per vocationem gratiæ, seras tamen eicitur propter inertiam vite.*

Vt tamen hæc illustriora reddantur sciendum est calorem charitatis, frigus autem peccati esse symbolum. Inde enim est, quod Aust. r, qui est ventus calidus, in bonam partem: Aquilo autem, qui est frigidus, in malam accipiant in factis literis. Vtrumque probat D. August. epistola 120. quæ est ad Honoratum de gratia noui testamenti, ex illis verbis Cantic. 4. *Surge, Aquilo, & veni, Aufer, persia horam meum, & fluent aromata illius.* Vbi *Surge, Aquilo,* idem est, atque dilectio & abi-

D. Greg.
D. Ambros.
Origenes.
D. Gregor.

Responditur
propositæ diffi-
cultati.
Prima resp.

Ad Hebr. 10.
2. Petri 2. 21.
Thren. 4. 6.
Rab. Salom.

VII.
Secunda.
Hypocritæ.

Tertia.
Ioa. h. 1. 10.
D. August.
Cant. 4. 10.

LEGAS
IN
POCALYP
C. 17
v. 3

Cant. I.
Abac 33.
D. Hieron.
Bethlehem
Australis
comparatio-
ne Hierusa-
lem.
Theodoret.
Theophyl.
Euthym.
Ioan. Maxen

Aquilo, quo discedente Theman, id est, Auster ad perflandum hortū prouoca-
tur, id est, vt interpretatur loco citato August. *Spiritus gratia flans de meridie, ubi spiri-
tus cubat.* Cantic. 1. veluti à parte feruida, & luminosa, vt fluant & late spargantur
odores arborum, & florū suauissimi, & quidem quod ad Austrum attinet in partē
bonam accipitur & bacuch 3. cum dicitur, *Deus ab Austro veniet, & sanctus de monte
Pharan.* Quem locum D. Hieronym. Hebræum quendam testatur sic se audiente
interpretatum, ab *Austro* id est, à Bethleem, quæ ad Austrum sita est. Etenim Iu-
deæa respectu cæterarum partiū terræ promissionis ad Austrum est, & ipsa Beth-
lehem comparatione Hierusalem est australis. Eandem expositionem afferunt
Theodoretus, & Theophylactus, Euthymius, & Ioannes Maxentius lib. 1. Dialo-
gorum contra Nestorianos, & refertur 5. tomo Bibliothecæ Sanctorum Patrū.

IX.

D. Hieron.
Pater ater-
nus mons
umbrosus.
Rupertus.

Incarnatio-
nis mysteriū
incompre-
hensibile.
B. Virgo
mons um-
brosus.
Iob 39. 29.

Psalms. 125. 4

Auster, &
uentum si-
gnificat, &
regionem.
Paraph.
Chal.

Hiere 1. 14.
Lucifer: sedē
ad Aquilonē
cur delegerit.
Esaï 14. 13.
D. Gregor.
Iob 26. 6.

Quod verò sequitur: *Et sanctus de monte Pharan, vt hoc obiter dicamus, Septua-
ginta sic transtulerunt: & sanctus de monte umbroso, & condenso.* Quo loco D. Hie-
ronymus per *montem umbrosam & condensam*, Patrem ætæ ætæque intelligit plenum
virtutibus, omnique sapientia, & cuncta maiestate sua prolegentem. Rupertus,
altitudinem diuinorum iudiciorum, & incomprehensibilitatem diuinæ sapientiæ,
quæ per montem umbrosam, & condensam eò exprimitur, quod nemora ob-
scura esse soleant, & propter flexuosos viarū anfractus, erroribus aptissima, quò
fit vt hac ratione significetur Incarnationis mysterium, de quo Propheta ait, in-
comprehensibile esse creatis mentibus, in quo facile sit labi & errare, nisi fides
facem præferat. Non incongruè etiam B. Virginem possumus accipere, quæ mōs
appellatur umbrosus, eo quod illi virtus altissimi obumbravit: & condensus,
propter virtutum multitudinē. In bonam etiam partem licet mysticè accepit D.
Greg. illud Iob 39. *Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter extendens alas suas ad
Astrum.* Quid est, inquit Greg. accipitem in *Austro* plumescere: nisi quod vnusquisque
sanctorum tactu sancti spiritus concalescit, & vsum vetusta conuersationis abiciens, noui homi-
nis formam sumit: quemadmodum Paulus admonet ad Coloss. 3. *Expoliantes veterem homi-
nem cum actibus suis, & induentes nouum.* Et ad Ephes. 4. *licet u qui foris est noster homo
corrumpatur, tamen is quintus est, renouatur de die in diem.* Huc etiam pertinet illud
Psalms. 125. *Conuerte Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in Austro: id est con-
uertere nos quàm certissimè sicut siccatas torrens flante Austro, niuibique ab eo
liquefactis iterum conuertitur, id est, rapidissime incipit fluere.* Alij per Austrum
hoc loco non ventum, sed regionem interpretantur, vt sit sensus, reductionem
Hebræorum ex captiuitate, sic fore omnibus gratissimam, sicut est torrens ali-
quis in terra Australi, id est, sicca & arida, cui expositioni concinit Paraphrastes
Chaldaicus, qui ita transtulit: *Conuerte Domine captiuitatem nostram sicut conuertitur
terra, id est, lacuorem faciem sumit, quando abundant aquarum fluenta tempore siccitatis.*

X.

Propheta dicenti se ollam videre succensam, faciemque eius à facie Aquilonis:
Dominus ita respondet, *Ab Aquilone pandetur omne malum super omnes cogitationes
ad Aquilonē regnarum Aquilonis.* Quibus verbis captiuitas Babylonica prænunciatur. Inde est
quod Lucifer ad Aquilonem sibi sedem deligit, Esaï 14. *Sedebo in monte septimen-
ti, in lateribus Aquilonis:* vt nimirum torporis frigore gentium gorda constringe-
ret: quemadmodum exponit D. Greg. super illa verba Iob. 26. *Qui extendit Aquil-
onem super vacuum.* Cum hæc ita sint nullus frigidus, id est, ad Aquilonem habi-
tans, legitur in factis literis Deum ad nauseam, & vomitum prouocare, nisi tepi-
dus, iuxta priorem quidem sententiam propter maius periculum, quemadmo-
dum exposuimus, iuxta posteriorem verò, quâ multo veriorē diximus, propter

tres

tres illas rationes, quas superius commemorauimus.

Postremò ea similitudinis elegancia explicanda superest, quæ illis verbis comprehenditur, *Incipiam te euomere ex ore meo*. Primò igitur notandum est vomitum fieri, si tepida aquæ multum bibatur. Cum enim medici crudo cibo stomachum ægroti exonerare cupiunt, multum illi aquæ tepidæ potandum præbent, quæ nauseam pariat, & ad vomitum prouocet. Significat igitur Dominus tepidum hominem continuo tepiditate sua sibi quasi aquam tepidam propinare, quæ ad eundem euomendum prouocet, id est, procul à sua consuetudine, & familiaritate repellendum. Secundo, Id quod est consequens, significatur, tepidos esse cibum crudum, is enim euomi consuevit, eo quòd propter defectum caloris, qui symbolum est dilectionis, vt diximus, coqui non valeat, quemadmodum electi instar cibi in stomacho per charitatis calorè decocti membra Christi efficiuntur.

Tepidus instar a qua tepide ad vomitum prouocat Deum.

Tertio, Significatur, quædam Dei erga tepidum hominem execratio: etenim in vomitu totum corpus conturbatur, ipseque vomitus cum quodam horrore naturæ contingit. Quare cum Deus aliquem reicit, & à se repellit, vomere dicitur, præcipue quia Deus ipse, quæ eius est bonitas, in homine à se reiiciendo, quodammodo conturbatur, & dolet. Quarto, Dicitur Deus, tepidum ex ore, nõ ex stomacho euomere, vt intelligas ei vsque adeo tepidum displicere, vt eum omnino deglutire non possit: sed in ore tanquam displicentem cibum, & à quo stomachus abhorret, retineat. Quid autem sit ex ore euomere, explicauit Ansbertus, id est, Deum, vel ipso exhortationis verbo, interdum indignos indicare, quos in melius commutandos non esse prænoscit. Quintò, Non dictum est, *Euomam te ex ore meo*, sed *Incipiam te euomere*, quia neminem Deus planè in hac vita euomit: neminem enim ita deserit, vt necessarijs ad salutem destituat auxilijs, sed incipit tamen vomere, quia peculiaria quædam non largitur gratiæ adiumenta, & præsidia: vel quemadmodum annotauit Richardus de sancto Victore, *Quia qui per teporem resoluitur, non subito à gratia deseritur, vt statim in mala præcipitet, sed primum minima, deinde maiora contemnens gradatim à summo descendit, atque ad ima ruit.*

X.I.

Dolet cum à se reijcit aliquid quem Deus.

Euomere tepidum ex ore, non ex stomacho cur dicitur Deus. Ansb. Cur item nõ euomat, sed euomere incipiat. Richa. Vñ.

Quo pacto prima gratia dicatur emi, cum gratis conferatur.

Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, vt locuples fias, & vestimentis albis induaris.

SECTIO II.

Sequitur admonitio post reprehensionè Laodiceni Angeli, quæ erat altera. I. Iterarum pars, illis verbis comprehensa: *suadeo tibi emere à me aurum ignitum, probatum, et transtulit*. Græcè tantum est, *τεπειρόμενον εν πυρός*, id est, ignitum ex igne, nisi fortasse legit *τεπειρόμενον*, quod probatum significat: & quia in nonnullis codicibus legit, *τεπειρόμενον*, & in alijs *τεπειρόμενον*, vtrumque coniungens, transtulit, *Ignitum probatum*. Quod verò ad sententiam pertinet, notandum est in primis, suadendi verbū, quo vltus est Dominus, non imperandi, vt hac facilitate magis hunc Episcopum primo ueretur, quam loquendi formulam sæpe deberet usurpare prælati. tum ad conciliandos, tum etiã ad permouèdos animos subditicorum: id quod præstitit Paulus scribens ad Phylemonem: *Propter quod, inquit multam fiduciam habens in Christo Iesu imperandi tibi, quod ad rem pertinet, propter charitatem magis obsecro, cum sim talis vt Paulus senex, nunc autem vinculus Iesu Christi, obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis Onesimo*. Quibus verbis significat Apostolus cum duplici iure potuisset id Phylemoni imperare, videlicet & quia Paulus, & quia senex, ma-

II.

Facilitate potius, quam imperio rogatus.

luile tamen obsecrare, & charitatis potius, quam autoritatis rationem habere, Neq; verò, vt aliqui putarunt, legendum est, cum talis sit vt Paulus senex, vt indice- tur Philemonem fuisse eiuſdem ætatis, & ſeneſcutis, qua erat Paulus: etenim ma- niſeſtum eſt ex Græco contextu legendum eſſe. Cum ſim talis vt Paulus ſenex, vt Apollolus de ſua ipſius ſeneſcute loquatur, quam potuiſſet interponere, ſic nam- que Græcè legimus, μάλλον ὡς γὰρ τοῖς τοῖς Πάυλος πρεσβύτης. Sic e- tiam 2. ad Theſſaloniæ, dixit, Denunciamus, & obſecramus, vt enim præcipientis au- toritatem mitigaret, addidit obſecramus: nec verò autoritas contemneretur, addidit precibus minas: & cap. 2. eiuſdem epistolæ ſic ait: Cum poſſemus vobis oneri eſſe, vt Chriſti Apoſtoli, facti ſumus paruuli in medio veſtrum, tanquam ſi nutritrix foueat filios ſuos: vulgatus legit ἡπιοι, id eſt, paruuli, quæ lectio omnino retinenda eſt: in nonnul- lis Græcis codicibus habetur ἡπιοι, id eſt, mæres, lænes, minimè auſteri & ſeueri. Quia hic Epilcopus pauper erat: ſiquidem charitatem, qua veræ opes continen- tur, non habebat, vt ſuperius probauimus, admonetur, vt emat aurum charitatis, quo mirum in modum dicitur: quia etiam nudus erat bonis operibus, ſiquidem omnia per hypoceſim faciebat: monetur, vt veſtimētis albis leſe induat, id eſt operibus ex charitate profectis: quia verò cæcus erat, monetur collyrio oculos inungere: & quia propter hæc tria miſer erat, ac miſerabilis, nihil contra miſe- riam peculiare dicitur.

II.
Bona ope-
ra, veſtimē-
ta alba.
Beda.
Richar.
V. c.
Rupertus.
Ansbertus.
Hugo Card.
Primaſius.
D. Gregor.
Abbas Ioa-
chimus.
D. Auguſt.
II.
Ad Rom. 11.
Prima gratia
quo pacto,
& gratia cō-
ferri dicatur,
& emi.
Apoc. 21. 6.
1. Cor. 6. & 7
Rom. 3. 24.
III.
Iſai. 55. 1.
Iſaie locus
in ſpeciem
conſtatius
conſtatius.
Collatio
gratiæ reſpo-
ſu noſtri
donatio,
reſpectu
Chriſti em-
pitiō.

Ita hunc locum intellexerunt Beda, Richardus de ſancto Victore, Rupertus, Ansbertus, Hugo Cardinalis, & alij. Itaque communis expoſitio eſt, per aurum, intelligi charitatem: per alba veſtimēta bona opera. Quamquam Primaſius in hunc locum, & D. Gregorius libro 4. Moral. cap. 34. per aurum ſapientiam intel- ligunt, quemadmodum & Abbas Ioachimus, illud addens, per ignem accipien- dam eſſe charitatem, ita vt aurum ignitum, ſit ſapientia cum charitate coniuncta: quod etiam pertinet D. Auguſtini, ſeu Ticonij expoſitio. Verum prior interpreta- tio eſt communior, & textui magis conſentanea, vt ex ipſa reprehentione, cui reſpondet admonitio, eſt perſpicuum.

Sed iam ex hac opinione, quæ communis eſt, illa ſuboritur dubitatio, cur Epil- copo Laodiceno, qui charitatem amiſerat, ſuadeatur, vt emat charitatis aurum, cum prima gratia, atque ad eò prima charitas ſub noſtrum meritum non cadat, & quod eſt conſequens emi à nobis pretio non poſſit: Sic enim Paulus argu- mentatur ad Romanos 11. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam nō eſt gratia. Reſpondemus, vtrumq; verum eſſe, & dari gratiæ primam gratiam, & ſi- mul emi, etenim ſi reſpiciamus ad noſtra merita, quæ nulla ſūt, gratis confertur: ſi autē ad merita Chriſti, qui nobis vel ipſam primam gratiam de iuſtitia meruit, ve- rē eam Chriſtus nobis conferendā emit: Propter primum dicitur Apoc. 21. Ego ſitienti dabo de fonte aque viue gratis: propter ſecundū dicitur 1. ad Corin. 6. Empti eſtis pretio magno. Et cap. 7. Pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum. Propter vtrumque ad Rom. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius: & mox ſubiungitur, Per redemptionē, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quæ propoſuit Deus propitiatiōē, vel propitiatorem, per fidem in ſanguine ipſius.

Atque in hunc ſenſum concilianda eſt apud Iſaiam, illa in ſpeciem contrarie- tas, cum ait cap. 55. Omnes ſitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, pro- perate, emite, & comedite, venite, emite abſque argento, & abſque vlla commutatione vi- num; & lac: quomodo enim ſi ad emendūm homines inuitantur, ſine pretio ad- mittuntur, & qui fieri poteſt, vt gratuita & liberalis donatio, quippe quæ ſine pretio & commutatione perſicitur, emptio appellari poſſit, nimirum ſine argen- to noſtro gratiam emimus, quæ tamen ex argento Chriſti, id eſt, meritum eius

i. finito

in finito pretio confertur: itaque comparatione nostri, liberalis est donatio, comparatione Christi vera emptio. Quam expositionem affert D. Ambrosius libro de Ioseph Patriarcha, cap. 7. tractans eundem locum Esaiæ: *Emite, inquit, sine argento, neque enim pretium quaesivit a nobis, qui pro nobis sanguinis sui pretium soluit.* Eodem modo accipiendus est locus ille alius apud Esaiam, 2. *Gratis venundati estis, & sine argento redimimini:* cuius quidem loci historicus sensus est. Iudæos dici gratis venundatos Babylonijs, quia Babylonijs nullo pacto meruerunt, ut ipsis Iudæi captivi à Deo traderentur: quemadmodum exponit D. Augustinus in quaestionibus super librum Iudicum, quaest. 17. Id quod etiam dixit Regius vates Psal. 43. *Vendidisti populum tuum sine pretio:* sine argento etiam redemptos, tum quia nullo suo merito Iudæi erepti sunt è servitute, tum quia eos Cyrus liberos dimisit, nulla ab eis accepta pecunia.

Verum alij in proposito testimonio illud etiam significari existimant, perditos homines gratis se homini vendere, videlicet propter brevissimam voluptatem, & alia peccata, quæ nihil censentur, iuxta illud eiusdem Prophetae, cap. 50. *Eccc enim in iniquitatibus vestris venditi estis, & sine argento redempti,* videlicet meritorum suorum. Observavit autem D. Augustinus loco paulo ante citato, non dictum esse: *Et non cum pretio redimimini,* quia verè pretio redimimur, nimirum Christi sanguine, sed dictum esse: *sine argento;* in quo Propheta, ut ait, omnem pecuniam comprehendit, ut significaret nullum nobis pretium pecuniarum, aut opum affluentiam, humanæ præsidia ad iustificationem sufficere: quia tamen Christus pro nostrâ liberatione pretium soluit, usus est Propheta *redimendi* verbo, atque adeo si nostram respiciamus facultatem, sine argento, id est gratis, si Christi merita, infinito pretio redempti, gratiæ consequimur libertatem. Quem Esaiæ locum videtur Petrus illustrasse, prima sua epist. cap. 1. cum dixit: *Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paterna traditionis, sed pretioso sanguine quasi Agni immaculati Christi, & incontaminati.*

Aliam responsionem affert Gregorius Nazianzenus oratione in sanctum Baptisma, ubi citat Esaiæ testimonium expendens ex capite quinquagesimo quinto: docet gratis quidem Deum iustificare impium, sed propter incredibilem ad beneficiendum propensionem, maximi pretij loco ducere, ipsum amicitia, & gratiæ desiderium, ac voluntatem, quæ iustificationem antecedit, itaque non sed are gratis, sed vendere existimare. *Omram, inquit, beneficentia celeritatem, o facilem contrahendi rationem, hoc bonum solo voluntatis pretio emendum tibi proponitur, appetitionem ipsam, Deus ingentis pretij hoc loco habet, sitis sitiri, bibere cupientibus potum præbet, eum à Deo beneficium petitur, beneficio id ducit, prompta, munifica, atque proluxa natura est, incunctius dat, quam alij accipiunt.* Eadem expositio est Clementis Alexandrini in Protreptico, siue exhortatoria ad Gentes, ubi ait: *Sitim tantum exigi pro pretio, cum dicitur: Omnes sitientes venite ad aquas. Adhortatur, inquit, ad lavacrum, ad salutem, ad illuminationem, propemodum clamans, & dicens: Do tibi, o fili, terram, mare, calum, solum modo, o fili Patrem sitias, Deus tibi gratis ostendetur.* Atque in hanc sententiam exponendum est etiam illud Matth. 13. *Simile est regnum calorum homini negotiatori, quærens bonas margaritas: inventa autem una pretiosa margarita abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam.* Quo loco nomine, margaritæ fides in Christum, & gratia per eum consequenda intelligitur. Scio D. Hieronymum, Cyrillum Alexandrinum, & alios in commentarijs super Esaiam aliter interpretari, nimirum sermonem esse de argento, id est, de rerum temporalium affluentia, quæ ad gratiam comparandam minime est necessaria: ne videlicet pauperes audito emptionis

D. Ambros.

Esai. 52. 3.

D. August.

Psalm. 43. 13.

V. *Gratis se demoni vendit peccatores.* Esai. 50. 1. D. August. *Ad iustificationem humana præsidia non sufficiunt.*

1 Petr. 1. 18.

VI. *Dei ad bene faciendum propensio incunctabilis.*

Petis à se beneficium, beneficium ducit Deus. Clem. Alex.

Matth. 13.

Gratia pretiosa margarita.

nomine de gratiâ consequenda diffident: verum non respondent obiectioni, cur emi dicatur gratia, cum detur gratis.

Charitatem esse aurum ignitum, & probatum.

SECTIO III.

I. Charitatem per aurum ignitum & probatum intelligendam esse, cum communi sententia docuimus, illud iam explicandum superest: cur aurum ignitum, & probatum appelletur. Igitur aurum ignitum dicitur ob easdem rationes, propter quas ignis appellatione censetur, veluti ad Rom. 12. Si esurierit inimicus tuus, cibus illum: si sitierit, potus da illi, hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius: id est, amoris erga te ignem in eo excutabis. Sic etiam nonnulli interpretantur illud Ezechiel 10. Susce tibi ignem de medio rotarum, id est, ex scripturâ sacræ meditatione charitatem erga Deum & proximum excita, sicut enim rotarum, quæ duæ erant utrumque testamentum accipiendæ volunt, & quoniam testamentum nouum fuit in veteri typicè inclusum, ideo rotam dici esse in medio rotæ.

Ad Roman. 12. 10.

Ezech. 10. 2. Duo testamenti, due rota.

Deuter. 33. 2.

Luc. 12. 49.

Euangelium lex ignea.

Caietan.

Ad charitatem etiam pertinet illud Deuteron. 33. vbi de Deo loquens Moyses dixit: In dextera eius ignea lex, id est in Filio, qui dextera Patris dicitur, erat lex charitatis, quam mundo erat allaturus, iuxta illud Luc 12. Ignem veni mittere in terram, quæ expositio est consentanea D. August. qui in quæstionibus super Deuteronomium, quæstione 56. contendit illud testimonium ad Christum pertinere, quamuis apud Septuaginta, quorum translationem sequitur, ea verba non habeantur. Caietanus legit ex Hebræo: A dextera eius ignis, lex eis. Non dicit, inquit, quod in manu dextera gestaret ignem, aut legem, sed quod a dextera eius erat, sicut ignis, quam hæc in specie siquidem principis apparebat, ad cuius dexteram a ministris gestabatur lex gestabatur & ignis, lex quidem ad docendum ac dirigendum, ignis vero ad puniendum, imperfectus enim status veteris testamenti non sine ignem ad gerendum amorem interpretari: Hæc ille. Verum præcedens nostra expositio, quæ cū editione vulgata cõsentit, retinenda est.

II.

Dionysius Areopag. Charitatis conditiones.

1. ad Corint. 13. 7.

Peruadit omnia.

Cernitur in operibus.

Actus indifferentes reddit meritorios.

Dum se communicat, augetur.

Rectè autem charitas ignis dicitur, quia omnes illæ ignis conditiones, quas Dionysius Areopagita, cap. 15. cælestis Hierarchiæ enumerat, Deo quæ accõmodat, charitati conueniunt: in quibus illæ sunt præcipuæ. Primum, Ignis per omnia sine vlla sui admixtione peruadit, & ab omnibus profus excipitur: ita charitas auctore Paulo: Omnia peruadit, omnia enim credit, omnia sperat, omnia sustinet, 1. ad Corinth. 13. Ad omnes amplitudine sua diffunditur, & ab omnibus hilariter excipitur. Secundò, Ignis cùm lucidissimus sit, nisi tamen admoueat materia, in qua suam vim exerat, occultus in seipso manet, neque aspectu patet: ita charitas, non nisi in operibus cernitur. Tertio, Ignis ea, quibus infuderit, in suum traducit officium, & omnibus ad se accedentibus sui consortium impertit: ita charitas omnium virtutum actus, imò & eos qui natura sua indifferentes appellantur, si eos informet, igneos reddit ac meritorios. Quarto, Superiora semper petit, & in eadem celer, sublimis, nullaque vi, vt inferiora perat, adigi potest, quod bellè in charitatem quadrat. Denique cum omnibus participatorem sui locupletissimam præbeat, nunquam tamen ipse minuitur, in quo a charitate vincitur, quæ, cum se communicat, augetur.

Quod verò attinet ad auri probationem, dicitur charitas aurum probatum, id est, facti factisque nescium, in quo ab hypocrisis distinguitur, quæ non aurum probatum est, sed alchimicum, cùm solam auri speciem referat. Vtrumque significauit Apostolus, cùm dixit 2. ad Cor. 6. In omnibus exhibeamus nos sicut per ministros

2. ad Cor. 6. 4

ffros

stris, in multa patientia, in tribulationibus, in longanimitate, in charitate non ficta. Quibus verbis Apostolus docuit duplex aurum charitatis reperiri, alterum fictum, adulterinum, & alchimi cum; verum & probatum alterum: sed luculentius adhuc verum ac germanum charitatis aurum expressit 2. Corinth. 8. illis verbis: *Non quasi imperans dico, sed per aliorum sollicitudinem, etiam vestra charitatis ingenium bonum comprobans, ubi ingenium alij legunt: sic enim Græcè legimus, ἡ τὸ ἴδιον ἔχει ποσὸν ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τοῦ ἑαυτοῦ; significat autem ὑπὸ τοῦ, quod verum est, ac germanum, non adulterinum, non fucatum: atque adeò intelligit Apostolus dilectionem siue charitatem non fictam, sed germanam, hoc est verum, ac germanum charitatis aurum, non fucatum, & adulterinum. Quomodo autem probari aurum soleat docet Plinius libro 33. historiarum naturalis, cap. 8. *Auri, inquit, argenti que mentionem comitatur lapis, quem cotriculum appellant, quem alij heracium, alij lydium vocant, his cotriculus periti, cum è vena, ut lima, rapuerint experimentum, protinus dicunt quantum auri sit in ea, quantum argenti, vel aris, serupulari differentia, mirabili ratione, non fallente. Igitur charitatis aurum ad labores ac tentationes tanquam ad lydium lapidem probari non obscure significavit Apostolus ad Rom. 5. *Gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. Quo loco Paulus ex eo quoddam vera charitas diffusa sit in cordibus fidelium, argumentatur: Patientiam, id est, laborum perfectionem probationem operari, quia nimirum patientia tanquam lapis lydius, non solum venam charitatis indicat, sed serupulari differentia quantum charitatis insit, perspicuum reddit. Atque hoc est aurum illud mundissimum, & purissimum, quo Salomon dicitur operuisse oraculum, & templum, quemadmodum refertur 3. Reg. 6. & 2. Paralipomenon 3. ubi ita legitur: *Domum quoque ante oraculum operuit auro purissimo, & affixit laminas clavis aureas, quem locum mysticè exponens Eucherius lib. 5. in libros Regum cap. 14. lamina, inquit, aurea, quibus aperta est domus, operationes sunt multifariae pietatis, clavi autem aurei quibus affixa sunt, præcepta sunt charitatis, siue promissa aeternae claritatis, per quæ in exercitio, studioque virtutum ne desiciamus, donante Christi gratia continemur.****

Postumus etiam per laminas aureas actus virtutum intelligere, qui ut meritoque sunt debent affigi clavis aureis id est charitate informari. Aduerte autem actus dilectionis appellari clavos aureos, ut ab actibus timoris discriminentur, qui ferrei clavi tantum dicuntur. Et quidem de prioribus loquebatur Regius vates cum se per amorem coniungens dicebat Psal. 72. *Mihi autem adhaerere Dei bonum est, Nec tamen posteriorum immemor erat, imò eos ad carnis petulantiam compellendam postulabat illis verbis. *Confice timore tuo carnes meas. Psal. 118. Hoc autem, & ferri discrimen obseruavit D. Augustinus in illis verbis Psal. 149. *Ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manibus ferreis. In quem locum docet eum qui timore ducitur, vinculis ferreis: qui amore, aureis constringi. Ferrea, inquit, vincula sunt quando timent, ament, & aurea erunt.***

Verum hoc aurum ut ad institutum reuertamur debet esse probatum ad lydium patientiæ lapidem, propterea enim candelabrum illud aureum quod ex præcepto Domini Moyses in tabernaculo collocauit, non fusile erat, sed ductile, id est, malleorum iustibus fabricatum: quam probationem in igne, in quo etiam aurum probari conuevit, & qui laborum, & tentationum est symbolum, confideravit Petrus cum dixit, sua Epistola capite 1. *ut probatio vestra fidei mundo pretiosior sit auro, quæd per ignem probatur.* Verum autem charitatis aurum non deficiit, cum probatur, sed omnem ignem, & persecutionem egregie sustinet iuxta illud 1. ad Corinth. 13. *Charitas omnia sufficit, Græcè ἀγάπη: sumpta translatione à lignis*

Plinius.

Rom. 5.

Patientia lapis lydius.

3. Reg. 6. 2. Paralipomenon 3.

2. Par. 3.

Eucherius.

III.

Actus dilectionis, clavis aurei, timoris, ferrei.

Psal. 72. 2. 8.

Verum charitatis aurum deficiit, cum probatur.

Psal. 149. D. Aug. 98.

Charitatis aurum quod ductile probandum.

1. Pet. 1. 7.

Verum charitatis aurum non deficiit, cum probatur.

1. Cor. 13. 7.

impositum onus sustinentibus, potissimum vero à palma, quæ non succumbit oneri, sed potius instar fornicis erigitur. D. Cyprianus tractatu 3, de simplicitate Prælatorum, non legit *omnia suffert*, sed *omnia diligit*, videtur enim legisse *περὶ πρῶτον* pro *περὶ 74*. Sed vulgata editio retinenda est, *omnia suffert*, eodémque sensu accipiendum est, quod sequitur, *omnia sustinet*.

Quodnam sit illud collyrium, quo Laodicensis Episcopus oculos iungere iubetur, ut videat, *Collyrio iunge oculos tuos, ut videas*.

SECTIO III.

CVpiens Christus omnibus Laodicensi Angeli malis occurrere, cum iam illum paupertatis suæ, & nuditatis admonuisset, atque ad aurum charitatis emendum, bonorumque operum indumenta accipiendâ iussit adhortatus: tandem cæcitati, qua etiam laborabat, benignè consiliens monet ut collyrio, quod est præsentissimum. Ophthalmiæ medicamentum oculos inungat, ut videat. Quidnam verò sit huiusmodi collyrium, non vno modo Doctores interpretantur.

Prima expositio est, Per *Collyrium*, hoc loco accipiendam esse diuinorum eloquiõrum contemplationem cum operatione coniunctam. Quam expositionem afferunt, & sequuntur Beda, Richardus de sancto Victore, Pannonius, Primasius, Hugo Cardinalis, & Ambrosius Ansbertus, qui ita hanc admonitionem interpretatur. *Adhibe*, inquit, *diuina præcepta ad mentem eacam, quatenus virtutum nuditatem, quam pateris, videas, nisi enim quoddam essent collyrium diuina madata, non diceret Regius vates Psalm. 18. Præceptum Domini luculum illuminans oculos, cum itaque superna*

I.
Beda.
Rich. Vi.
Pannon.
Primasius.
Hug. Card.
Ansbertus.
Præcepta di-
uina collyrii,
aspiratione quilibet per singulas scripturarum paginas quid Dominus iusserit, legendo, vel audiendo, ad mentem reuocat, videt nimirum, vel quantum ex virtutibus habet, vel certe si nihil habet. Id quod etiam significauit Dominus Deuter. 6. Nam ubi nos habemus, Ligabis ea, id est mea mandata, quasi signum in manu tua, eruntque & mouebuntur ante oculos tuos. Alij ita transferunt ex Hebræo, Ligabis ea in manu tua, & erunt quasi specilla ante oculos tuos. Etenim verbum *נוו* etiam specilla significat. Rectè autem specilla appellantur, quia per ea clarè conspiciamus quantum Deo debeamus, & quantum sit noster in virtute progressus, quò videtur allusisse Regius vates, cum dixit Psalm. 118. *Tunc non confundar cum perspexero in omnibus mandatis tuis*. Atque hanc Collyrii acceptionem videntur superiores Doctores mutuati à D. Gregor. primæ partis Pastoralis curæ cap. 11. Vbi hunc locum Apocalypsis sic illustrat. *Collyrio, inquit, oculos, ut videamus, inungimus, cum ad cognoscendam veri luminis claritatem intellectus nostri aciem medicamine bonæ operationis adiuuamus. Albuginem verò habet in oculo, qui veritatis lumen videre non sinitur, quia arrogans in sapientia, vel iustitia cæcatur: pupilla namque oculi nigra videt, albuginem tolerans nihil videt, quia videlicet sensus humanæ cogitationis si peccatorem se intelligit, cogitationem intimam claritatis apprehendit, si autem candorem sibi iustitiæ, vel sapientiæ tribuit, à luce superna cogitationis se excludit, iuxta illud ad Rom. 1. Dicentes se esse sapientes stulti facti sunt.*

Psalm. 118. 6.
D. Greg.

Secunda expositio est Ruperti intelligentis per *collyrium* humilitatem, quæ ex cognitione propriæ vilitatis oritur. *Collyrio, inquit, inunge oculos tuos, ut videas, id est, cor tuum verâ humilitate purifica: ut per paupertatem tuam videas, verasque diuisas bonitatis Dei cognoscas*. Atque ad hoc significandum videtur Christus Ioan. 9. cum cæco à natiuitate aspectum restitueret voluit, lutum super oculos eius posuisse, quia

II.
Humilitas
collyrio com-
paratur, ex
Ruperto.
Ioan. 9.

quia nimirum silutum, ex quo conditum sumus uniuersi ob oculos mentis proponamus, nostræque uilitatis memores sumus, ea cogitatione ueluti collyrio aspectum ad diuinam contemplanda nostraque omnia in Deum referenda, atque adeo ad diuinam gratiam consequendam, recuperabimus. Tertia est Richardi de sancto Victore, & Dionysij Carthusiani: aientium per *collyrium* intelligi amaritudinem pœnitentiæ, quæ per compunctionem clarificat sensus cordis, sicut collyrium per effusionem lacrymarum oculos carnis.

Pœnitentiæ per collyrium significata. III.

Quartam afferunt alij, eaque est, Per *collyrium* memoriam passionis Christi accipiendam esse. Pro cuius maiori expositione sciendum est, quemadmodum aduertit Franciscus Vallesius libro suo de sacra Philosophia capite 42. ad abstergendas inueteratas oculorum albugines, nihil magis à medicis celebrari, quam fel: præcipue uero cuiusdam piscis, qui Callionymus dicitur, id est, pulchri nominis. Id quod etiam docet Galenus libro 10. de simplicium medicamentorum facultatibus, cap. 12. Plinius libr. 32. historię naturalis, cap. 7. Et *Ælianus* libro 13. cap. 4. ex Aristotelis sententiâ: ex quo uerisimile arbitrat *Vallesius* piscem illum, quem à Tygri flumine *Tobias* extraxit, *Tob. 6.* fuisse hunc Callionymum, cuius fel præcipuum est oculorum medicamentum: quanquam uero hunc *Tobias* piscem *Beda* in sua allegorica expositione libri *Tobias*, interpretatur *Dæmonem*, quem *Christus* in *Truce* cepit, traxit, & exenterauit, id est, nequitiam eius fidelibus aperuit, & quasi arcana insidiarum euiscerauit: tres etiam eius partes referauit, nimirum, cor, fel, & iecur. Cor quidem, quia calliditatem eius sacra scripturæ monumentis inuoluit. Fel, quia quanto malitiæ furore contra genus humanum seuiret: propter cautela studium scribi uoluit. Iecur denique reposuit, quia malignam consiliorum eius aduersum nos concoctionem declarauit, ferunt enim calore iecoris, occulta cibi excoqui. Nihilominus alij eum piscem *Christum* mysticè accipiunt, qui si *Callionymus* fuit, ut uult *Vallesius*, rectè ea etiam ratione *Christum* exprimit, qui pulcherrimo *Iesu* nomine appellatur: iuxta quam sententiam ita mysterium possumus exponere.

Vallesius.
Galenus, Plinius, Ælianus, Tob. 6.
Beda.
Tobias piscis qui fuerit.
Tobias piscis expressit Christum.

*Piscis, Christus est, cor, dilectionis immensitas, iecur, amoris perfecta decoretio, fel passionis amaritudo, in felle illo significata, quod ipsi propinatum fuit Matth. 27. Dederunt ei uinum bibere cum felle mixtum: de quo idem multò ante per Regium Vatem fuerat conquestus, Psal. 68. Dederunt in escam meam fel. Fel ergo, & cor piscis, ac iecur sibi cum *Tobias* reponunt, qui dilectionis, qua *Christus* dilexit nos, & amaritudinis, quam in passione sustinuit, recordantur, iuxta illud *Threnorum 3. Recordare paupertatis, & transgressionis meae, absinthij & fellis. Quo fiet, ut sicut *Tobias* senior felle piscis ad oculos adhibito aspectum recuperauit, ita nos recordatione passionis Christi, tanquam collytio uideamus, & gratiam consequamur, quod significauit idem *Propheta* statim subiungens: Memoria mea morero, & tabescet in me anima mea, hæc recole in corde meo, in Deo sperabo. Et *Paulus* ad *Hebræos 12. Recogitare, inquit, eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, ut ne sati gemini animis uestris deficientes. Postrema expositio est aliorum, Collyri nomine quamlibet tribulationem accipientium, quæ per amaritudinem sensus spirituales purgat, ad cernenda spiritualia, iuxta illud *Threnorum 1. De excelsis misit ignem (videlicet tribulationis) & erudit me. Elia 28. Vexatio dabit intellectum. Ex his omnibus expositionibus, tres priores videntur literæ magis consentaneæ: tam et si quarta omnibus dignitate antecellat.****

III.
Mat. 27. 3. 4.
Psal. 68. 22.
Thren. 3. 19.
Recordatio passionis Christi illuminat intellectum. Ad Hebr. 12. 3.
Thren. 1. 27.
Erudit tribuatio. Esai. 28. 19.

Ecce sto ad ostium, & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum.

S E C T I O V.

VT Laodicenus Episcopus spem veniæ concipiat, & faciles sibi ad pœnitentiã, & quod est consequens ad diuinam gratiam aditus patere in animum inducat, subiungit Christus ipse, se ad ostium cordis stare, siue per internum appulsus & afflatus, quem Theologi gratiam præuenientem, & excitantem appellant, siue per exteriorem vocationem, cuiusmodi ferè est concionatoris adhortatio, consilium, & alia generis eiusdem, quæ ad eandem gratiam excitandam pertinent, quanquam sine interna illa motione non sufficiunt: tum verò si quis per voluntatis ascensum aperuerit, ingredi in eius animum per iustificantem gratiam, cœnarè que cum illo per spiritualem conscientie iucunditatem, atque dulcedinem, quæ iustificationem consequitur, est que diuinum quoddam ac cœlestis pabulum, quo iustificati mens reficitur, mirumque in modum recreatur. Denique si in gratia perseuerauerit, cœnaturum quoque se cum illo in cœlesti gloria per beatificam visionem, quam ei importietur. Hæc est germana literalitque huius loci paraphrasis.

Conscientie
incunditas,
cœlestis pa-
bulum.

II. Caterum, pro illius expositione est in primis obseruandum, cum dicitur, *Ego sto ad ostium & pulso*, luculentè significari, prius Deum excitare nostrum liberum arbitrium ad opera salutis conducentia, quam voluntas in illa prodeat. Itaque Deum non præueniri à libero arbitrio, sed ipsum præuenire per excitantem gratiam, voluntatè que quasi torpentem ad opera salutis excitate; atque adeò initium iustificationis non à nobis, sed à Deo esse; id quod facile ex prædictis verbis elicitur. Si enim Deus stat ad ostium nostræ libertatis, & pulsat, perspicuum est non prius ostium per consensum aperiri, quam Deus ipse pulsset: quin pulsationem diuinam præcedere sepe quidem tempore, sed semper tamen natura: tum verò apertionem consequi voluntatis adiutæ quoque diuinitus in ipso actu per gratiam adiuuantem, quemadmodum definit Concilium Tridentinum sessione sexta, capite quinto, & sexto: vbi docet iustificationis exordium in adultis à Deo per Christum Iesum præueniente gratia sumendum esse, disponique nos ad ipsam iustitiam dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes

Iustificatio
no initium à
Deo.

Conc. Trid.

Conc. Araus.

liberè mouemur in Deum. Idem definiat Concilium Arausicum secundum sub Leone primo Pontifice canone 3. de libero arbitrio, & gratia Dei. *Si quis*, inquit, *per inuocationem humanam gratiam Dei dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere, ut inuenietur à nobis, contradicit Esaiæ Prophetæ, vel Apostolo idem dicenti, Inuentus sum a non querentibus, palam apparui his, qui me non interrogabant.* Quæ de re legendus est D. August. in libro de bono perseuerantiæ, vbi multis sacrarum literarum testimoniis eam veritatem confirmat, citatis etiam in eandem sententiam D. Cypriano, D. Ambrosio, & Gregorio Nazian. cum quibus reliquis omnibus Patres vniuersi consensu conspirarunt.

III. Liberum ar-
bitriū potest
præuenientē
gratiā, vel
admittere
vel repellere.

Deinde est aduertendum, cum additur, *si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam*: distertis verbis significari, posse liberum arbitrium à Deo excitatum non respondere diuinæ vocationi, & ostium nisi in se aperire, sed oculos tunc tenere: posse etiam respondere Deo vocanti, & aperire pulsanti, hoc est, posse diuinam illam gratiam præuenientem, & excitantem, quæ hoc loco *pulsationis* nomine

compre-

comprehenditur, pro sua libertate vel admittere, vel reiicere, ducta similitudine ab ijs, qui clauso ostio domi reclusi morantur, qui interdum pulsantibus aperiunt, interdum etiam dissimulant: ad quam similitudinem spectauit sponsa, cum dixit Cant. 5. *Pessulum ostij mei aperni dilecto meo*: ubi pessuli nomine, omne illud obstaculum intelligitur, quod voluntatis assensum remoratur. Itaque hoc loco, cum dicitur, *si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuas*, perspicue docemur non solum esse libertate, Deo vocanti respondere, aut non respondere, atque eidem pulsanti, aut ostium assentiendo aperire, aut non assentiendo, vel etiam dissentiendo clausum tenere: idemque perspicue ostenditur illis verbis ad Hebræos 12. *Contemplantes ne quis desit gratia Dei*: ubi non dictum est, *ne gratia Dei alicui desit*, quia nimirum Dei gratia prælo adest omnibus, sed *ne quis desit gratia*, quia nos sumus, qui gratiam Dei pro nostra libertate repellimus, Deo que vocanti, & excitanti non respondemus. Quæ veritas definita est à Concilio Tridentino, Sessione 6. capite 5. ubi docetur, *ergente Deo cor hominis per spiritus sancti illuminationem, posse hominem eiusmodi inspirationem abijcere: & canone quarto eiusdem Sessionis ita statuit: Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam iustificationis gratiam se disponat, ac speraret, neque possedit sentire si velit, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passivum se habere, Anathema sit.*

Cant. 5. 6.

Hebr. 12. 15
Gratia Dei
prælo adest
omnibus.

Conc. Trid.

III.

Postem hoc loco multorum Patrum ad hanc veritatem attendendam commemorare testimonia, sed quoniam non est huius loci longius hoc argumentum persequi, satis fuerit proponere vnius tantum Bernardi sententiam, qui mihi sane videtur omnia, quæ de his gratiæ cōtrouersijs diuina litera prodiderunt, ac D. Augustinus, ceterique Patres ante ipsum disputarunt, quasi in lummam redegit aureo illo libello, quæ de gratia & libero arbitrio conscripsit, vne præcipuas quasque sententias, quibus ille opus illud aureum, quasi gemmis inspersit, legendas putauimus, quoniam ea omnia quæ hactenus diximus manifestè confirmant. Sic igitur ait Bernardus. *Ita-ne oblitus es, quis dixerit, sine me nihil potestis facere: & neque currentis, neque volentis, sed Dei misericordis est. Quid igitur agit, aut liberum arbitrium? Breuiter respondeo, saluatur: tolle gratiam, non erit vnde saluetur, opus hoc sine duobus effici non potest, vno à quo fit, altero cui, vel in quo fit: quod ergo à solo Deo, & soli datur, libero arbitrio, tam absque consensu esse non potest accipientis, quam absque gratia dantis, & ita gratia operanti salutem cooperari dicitur liberum arbitrium, dum consentit, hoc est, dum saluatur, consentire enim saluari est: ut liberum arbitrium esset, creans gratia fecit, ut proficiat, saluans gratia facit, ut deficiat, ipsum se dejicit: ex ipso nobis est velle: ex ipso nobis est velle: ex ipsa bonum velle, bonam voluntatem facit, qui liberam fecit, infirmitas vult: aut à se ipsa est, sanitas vero non à se, sed ad Domini spiritum, sanatur autem cum renouatur. De cætero libero arbitrio, nec extra ipsum quæraturs damnationis causa, quod iam non damnat nisi propria culpa, nec ab ipso salutis merita, quod sola soluat misericordia, cuius quippe conatus ad bonum, & casti sunt, si à gratia non adiuentur, & nulli non excitentur: proinde non ei à se, sed desursum potius à Patre luminum descendere merita putentur. Itaque non liberi arbitrij, sed Domini est salus, imò ipse salus, ipse & via est ad salutem, qui ait Psalm. *Salus populi ego sum*: qui item perhibet Ioannis decimo quarto. *Ego sum via, se fecit viam, qui & salus erat, & vita, ut non gloriatur omnis caro. Quid igitur: hoc ergo totum liberi arbitrij opus, hoc solum eius meritum, quod consentit? Est prorsus: non equidem quod vel ipse consensus, in quo omne meritum consistit, ab ipso sit, cum nec cogitare (quod minus est, quam consentire) aliquid à nobis quasi ex nobis sufficientes sumus: verba sunt non mea, sed Apostoli, qui omne quod boni esse potest, id est, cogitare,**

& velle, & perficere pro bona voluntate attribuit Deo: non suo arbitrio. Si ergo tria haec, (haec
 est bonum cogitare, velle, perficere) operatur in nobis, primum profecto sine nobis, secundum
 nobiscum, tertium per nos facit: siquidem immitendo bonam cogitationem, nos praenit, im-
 mutando etiam malam voluntatem, sibi per consensum iungit, ministrando & consensui fa-
 cultatem, foris per apertum opus nostrum internus opifex innotescit: sane ipsi nos praenire
 nequaquam possumus, & Deo ergo sine dubio nostra sit salutis exordium, nec per nos utique, nec
 nobiscum, verum consensus, & opus est non ex nobis, non iam tamen sine nobis. Cauendum
 ergo ne cum hac inuisibiliter intra nos ac nobiscum altitari sentimus, aut nostra voluntati at-
 tribuamus, quae infirma est, aut Dei necessitati quae nulla est, sed soli gratiae, quae plenus est:
 ipsa liberum excitat arbitrium, cum seminat cogitatum: sanat, cum immutat affectum, re-
 borat ut perducatur ad actum: seruat, ne sentiat defectum: ira tamen quod à sola gratia ceptum
 est, pariter ab utroque perficitur, ut mixtum, non sigillatim simul, non vicissim per singulos
 profectus operentur: non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere
 indiuiduo peragunt: totum quidem hoc, & totum illa, sed ut totum in illo, sic totum ex illa.
 Credimus placere lectori, quod à sensu Apostoli nusquam peccidimus, & quaquaersum eua-
 ngelium oratio, in eadem penè ipsius verba frequenter recidimus. Quid enim nostra aliud sonat
 quam illud, ergo neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Quod sane non ideo
 dicit, quasi quis velle, aut currere possit in vanum, sed quod is, qui vult, & currit, non in se,
 sed in eo à quo accipit, & velle, & currere, debeat gloriari. Denique ait, Quid habes quod non
 accepisti? sua iustitia hominem Deus voluit habere consortem, ut & corona faceret promerito-
 rem: in eo enim sibi iustitia consortem & coronae statuit promeritorem, cum operum quibus
 erat illa repromissa corona, habere dignatus est coadiutorem: porro coadiutorem fecit,
 cum fecit volentem, hoc est, suae voluntati consentientem. Itaque voluntati in auxilium, au-
 xilium, reputatur in meritum: nec dubium quin à Deo sit & velle & perficere pro bona vo-
 luntate, Deus igitur auctor est meriti, qui & voluntatem applicat operi, & opus explicat vo-
 luntati. Haec Bernardus. Atque haec breuiter, quo non nihil lucis huic sententiae
 afferretur.

ARGUMENTVM CAPITIS.

Postquam Ioannes septem minoris Asiae Episcopos, & in eis vniuersos Eccle-
 siae Praelatos ad munus suum rite obeundum adhortationibus, & praecipionibus
 erudiuit: deinceps se ad vniuersam Ecclesiam statum describendum, persecutiones,
 victorias, palmas, denique omnia, quae eius usque ad finem mundi decursum com-
 plectuntur, commemoranda per visionum suarum aenigmata conuertit. Cum autem
 septem sint potissima huius operis visiones, ut initio diximus. Secunda hoc capite
 incipit ad principium usque octauae pertingens, splendore & maiestate admi-
 rabilis. Hoc verò capite solum describitur Dei ipsius, seu Trinitatis maiestas, quae
 Apocalypsim Christo, & per Christum Ioanni reuelauit: quae admodum autem
 Deus sese per visum Ioanni ostenderit, ex his, quae mox dicemus, planum fiet.